

ПУБЛІКАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ РАДЯНСЬКОЇ ТА ПОСТРАДЯНСЬКОЇ ДОБИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Ігор Довжук

PUBLICATION OF DOCUMENTS IN UKRAINE OF THE SOVIET AND POST-SOVIET PERIOD: HISTORICAL RETROSPECTIVE

Igor Dovzhuk

The purpose of the article is to analyze the influence of documentary publications on the formation of the national information space, including in the modern conditions of the mass spread of information and communication technologies, where unverified or false data are often present, and this requires the availability of objective sources of information. Published collections of documents and other historical materials can provide such information.

The research methodology is based on strategies of comparison, typology, principles of historicism, social approach. The logic of the presentation of the material is based on the problem-historical principle, which allows revealing the main topics and directions of the published collections of documents in chronological order.

The scientific novelty of intelligence is related to the fact that the question of analyzing the place and role of documentary publications in the formation of the information space has not yet become the subject of special research.

Conclusions. Important changes are being observed in the information space of Ukraine. The volume of documents published after the Second World War is quite voluminous and created thematic blocks with a fairly broad chronology. It is divided into the Soviet and post-Soviet periods with a clearly defined change in emphasis and approaches to the coverage of historical problems. With the beginning of the era of Ukraine's independence, the information space was filled with the most pressing issues of national history, which were deformed by the party-Soviet totalitarian system or were kept silent. Attention is drawn to the significant contribution to the formation of a scientifically based information space of documentary collections on local history topics that were published at the beginning of the XXI century.

Keywords: document, documentary publications, national information space, information resources, Ukrainian society.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні відбувається у достатньо складних умовах. Такі процеси ставлять перед історичною наукою завдання осмислення сутності та особливостей формування національного інформаційного простору, підвищення значущості якого викликано одним із головних світових процесів – інформатизацією. Саме тут відображаються найбільш гострі й актуальні проблеми соціуму, поширюється неперевірена, неповна або неправдива інформація, що призводить до маніпуляції свідомістю людей. А це викликає потребу в насиченні українського інформаційного простору об'єктивною, історично виваженою інформацією через видання документальних джерел, а також пошуку оптимальних форм донесення їх до населення.

Метою дослідження є аналіз впливу документальних видань на формування національного інформаційного простору, в тому числі у новітніх умовах масового поширення інформаційно-комунікаційних технологій, де нерідко присутня неперевірена або неправдива інформація, а це потребує наявності об'єктивних джерел. Таку інформацію можуть надати саме опубліко-

вані збірники документів та інших історичних матеріалів. Вважаємо своїм основним завданням узагальнення та аналіз виконання збірниками документів інформаційної та соціальної функцій при найбільш узагальнюючій функції документів взагалі, що полягає в їхній здатності зберігати й поширювати інформацію в часі та/або просторі. Оскільки національний інформаційний простір насичений значною кількістю таких публікацій, автор цієї розвідки обмежує коло дослідження збірниками документів з історії України, що побачили світ після Другої світової війни, звертаючи увагу на різні підходи і бачення видань радянської доби і періоду незалежності нашої держави.

Поняття «інформаційний простір» почало активно розглядатись наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Так, важливе місце в дослідженні впливу інформаційного простору на соціальне життя посідають праці одного із засновників української наукової школи психології переконувальної комунікації М. Слюсаревського¹ (Слюсаревський 1999). У 2013 р. науковець Г. Почепцов² опублікував статтю «Інформаційний простір як ключовий для розвитку країни» (Почепцов 2013). Різні аспекти проблеми досліджували й фахівці за межами України (Gregory Newby 2002). Поняття «інформаційний простір» не має єдиної дефініції, представники різних наук розглядають його під власним кутом зору (Шевченко 2018).

Поняття «документ» як важливіший елемент інформаційного простору розглядається фахівцями різного профілю, що відбивається, зокрема, в енциклопедичних виданнях (Документ 1998, 2007). Проте найґрунтовніше воно вивчається в історичних і документознавчих дисциплінах. На сьогодні існують різні визначення документа, то надаючи йому найширше значення, то звужуючи розуміння до одного виду документа (Січкаренко 2018; Швецова-Водка 2014). Питання запровадження нових форм документів та організації ділового документообігу в Україні радянської доби досліджуються такими науковцями як В. Гамалія, І. Довжук, Г. Січкаренко (Vira Gamaliia, Igor Dovzhuk, Halyna Sichkarenko 2021).

Розглядаючи в історичній ретроспективі документальні видання в Україні, слід зазначити, що на першому місці завжди стояли збірники, які узагальнювали правотворчу діяльність законодавчого органу та виконавчих структур держави. Прикладом такого видання, як однієї із форм систематизації законодавства, є Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень Уряду УРСР. Це фундаментальне видання в 7 томах, підготовлене Мініюстом, охоплює період 1917–1961 рр. Органи законодавчої і виконавчої влади також мають окремі видання, що узагальнюють і вносять до інформаційного простору країни результати їхньої праці. Це – Відомості Верховної Ради України, які видаються з лютого 1941 р., та Зібрання постанов Уряду України, що виходило у 1938–1996 рр. З 1997 р. було започатковано «Офіційний вісник України», з 1998 р. – «Збірник урядових нормативних актів України».

Сьогодні закони та інші нормативні акти набувають чинності після їхньої публікації в офіційній пресі Верховної Ради України й Кабінету Міністрів України, а саме газетах «Урядовий кур'єр» і «Голос України». Але поширення електронних засобів комунікації змінює процес формування інформаційного простору. Восени 2019 р. профільний комітет Верховної Ради України ініціював законопроект щодо виключення газети «Урядовий кур'єр» із переліку видань, де мають публікуватися нормативно-правові акти. Замість цього можливе розміщення останніх на Єдиному вебпорталі органів виконавчої влади, і такі нормативно-правові акти набувають чинності. Однак, незважаючи на спосіб публікації документів, вони мають відповідати тим стандартам, що розроблені Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства Укрдержархіву (Збірник уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів 2015).

Важливу роль у дослідженні документотворчості держустанов відіграє джерельна база Архівного фонду НАН України, аналіз якої здійснювався з 1989 р. Інститутом архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, що відображено у випусках документальної серії «Джерела з історії науки в Україні» – збірниках документів та інших джерел з історії НАН України. Протягом 1993–2012 рр. публікувались матеріали про діяльність Академії у 1918–1955 рр. У 1997, 2004 і 2007 рр. було реалізоване видання «Колекція копій документів і матеріалів з історії НАН України».

Зазначимо, що важливу роль відіграє насичення інформаційного простору об'єктивною інформацією з історії, яка ґрунтується на документах. Видання документів з історії України за

¹ Слюсаревський Микола Миколайович (н. 1949) – кандидат психологічних наук, член-кореспондент НАПН України (з 1999 р.), заслужений працівник освіти України (1999 р.), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2019 р.).

² Почепцов Георгій Георгійович (н. 1949) – заслужений журналіст України (з 1999 р.), доктор філологічних наук, професор. Автор численних наукових праць із питань комунікаційних технологій.

радянських часів було започатковано 1939 р. Інститутом історії України АН УРСР³. Серія документальних збірників «Історія України в документах і матеріалах» передбачала широке тематичне коло публікацій. Було опубліковано т. 1 «Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII століть» (вид. 1-ше, Київ, 1939 р., вид. 2-ге, Київ, 1946 р., упорядник М. Петровський) та т. 3 «Визвольна боротьба українського народу проти гніту шляхетської Польщі і приєднання України до Росії (1569–1654 роки)» (Київ, 1941 р., упорядники М. Петровський, В. Путілов). Протягом 1939–1941 рр. Інститутом готувалася до друку низка документальних збірників, однак через початок війни вони не були видрукувані (Юркова 2005). Уже на початку XXI ст. були видані збірники з історії України (Історія України від найдавніших часів до сьогодення 2008; Історія України з найдавніших часів до початку XXI ст. 2017).

У добу становлення незалежності України набуло особливої актуальності таке питання, як правдиве висвітлення маловідомих сторінок історії, які стосуються українського руху опору, діяльності УПА в часи Другої світової війни, що було деформоване радянською владою. Для забезпечення єдності української нації та перспектив її розвитку необхідно було вивчити та донести до широкої аудиторії документи і матеріали, що стосуються історії ОУН та УПА. У 1999 р. видано початкові матеріали вивчення зазначеної проблеми, а пізніше і повноцінні збірники документів (Протистояння 1999; Національне примирення чи конфронтація 1999; Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(б) у 1940-х рр. 2003; ОУН і УПА в 1945 році 2015).

Історія України, що перебувала у складі СРСР, насичена трагічними сторінками, об'єктивна інформація про які довгий час замовчувалась. Проте завдяки зусиллям науковців в Україні та діаспорі вдалося за роки незалежності заповнити прогалину, яка мала місце в інформаційному просторі країни – голодомор у міжвоєнний та післявоєнний періоди. Жахлива правда почала розкриватися з 1990 р., коли було видано перший збірник «Голод 1932–1933 рр. на Україні: очима істориків, мовою документів» (Київ, 1990. 605 с.). Українцями Канади опубліковано документи про голод в Україні 1921–1923 рр. (Голод 1921–1923 і українська преса в Канаді 1995). Цю ж тему в 1993 р. розкрили й українські історики (Голод 1921–1923 років в Україні 1993), які нарешті отримали можливість вивчати й публікувати документи з цієї проблеми. Опубліковано також документальні свідчення як про суспільно-політичну ситуацію в цей період, так і про цинізм влади (Партійно-радянське керівництво УСРР під час голодомору 1932–1933 рр. 2013).

Вивчення і поширення трагічних сторінок історії представників національних меншин в Україні ХХ ст. стало ще одним напрямком наповнення інформаційного простору об'єктивною інформацією. Однак це стало можливим лише в умовах незалежності. У 1999 р. видано збірник документів про депортованих кримських татар, болгар, вірмен, греків та німців з Автономної Республіки Крим (Депортовані кримські татари, болгар, вірмени, греки, німці 1999). Значна увага приділена саме кримським татарам (Кримські татари: шлях до повернення 2004; Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій 2016). Також досліджувалася доля німців та євреїв в Україні (Німці в Україні. 20–30-ті рр. ХХ ст. 1994; Запорізький архів. Студії з історії євреїв Запорізького краю 2010).

У розглядуваний час публікувалися збірники документів, присвячені різним періодам історії селянства, його визвольним змаганням. Так, документи, що побачили світ у 1949, 1978, 1985, 1988, 1993 рр., охоплюють період від 1569 до 1861 рр. (Селянський рух на Україні в 40-х роках ХІХ ст. 1949; Селянський рух на Україні. Середина ХVІІІ – перша чверть ХІХ ст. 1978; Селянський рух на Україні. 1826–1849 рр. 1985; Селянський рух на Україні (1850–1861 рр.) 1988; Селянський рух на Україні: 1569–1647 1993). Висвітлений у документальних публікаціях післяреволюційний стан українського селянства в цілому (Історія колективізації сільського господарства Української РСР 1962–1971; Комітети незаможних селян України 1968) та в окремих регіонах (З історії колективізації сільського господарства західних областей Української РСР 1976; Анатомія селянських повстань 2015; Трагічне минуле 2018) показує спротив селян примусовій колективізації, трагічність долі українського села через жорстоке придушення селянських виступів проти дій партійно-радянської влади.

Культурне життя в Україні, поряд з іншими складовими, відображає рівень розвитку суспільства. Ці аспекти розкрито в низці збірників документів, що переважно з'явилися після 1991 р. (Культурне будівництво в Українській РСР 1986, 1989; Охорона пам'яток історії і культури в Україні 2008; Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника 2010; Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії 2013). Серед них в епіцентрі інформаційного простору – питання мови.

³ Інститут був створений у 1936 р. З 1953 р. – Інститут історії АН УРСР, з 1990 р. – Інститут історії України АН УРСР, з 1991 р. – Інститут історії України АН України, від 1994 р. – Інститут історії України НАН України.

Національний інформаційний простір не може бути якісно насиченим без інформації про визначних постатей в історії. Хронологічна послідовність публікації документальних матеріалів засвідчує: перемижуються часи й особистості. Проте ця, здавалося б, непослідовність у будь-якому разі не принижує значення тої чи іншої особистості. Є документи про Степана Бандеру⁴, видані в діаспорі, про Олесь Гончара⁵, Тараса Шевченка⁶, апостольського візитатора у Німеччині отця Петра Вергуна⁷, Олександра Шульгина⁸ (Збірка документів і матеріалів про вбивство Степана Бандери 1989; Тернистим шляхом до храму 1999; Тарас Шевченко і царська цензура 2015; Отець Петро Вергун – апостольський візитатор у Німеччині 2016; Олександр Шульгин в українському державотворенні та міжнародній політиці 2016; Слідчо-наглядові справи Тараса Шевченка 2018) та ін.

Особливий сектор інформаційного простору, створеного документальними виданнями, складають збірники документів про трагічні події радянської доби. Так, інформаційне середовище Києва збагатилося за останній час важливими і недослідженими раніше аспектами. Йдеться про трагедію Биківні⁹, життя киян у часи нацистської окупації та Куренівську трагедію 1961 р.¹⁰ (Пам'ять Биківні 2000; Київ у дні нацистської навали 2003; Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. у Києві 2012). Значний інформативний матеріал про аварію на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС¹¹, що переросла у трагедію українського народу, зосереджено у збірниках документів, починаючи з 1995 р. Над ними працювали фахівці академічних установ, а також державних і відомчих архівів (Чорнобильська трагедія 1996; Чорнобиль: проблеми здоров'я населення 2006; 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ 2001; Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС 2001; Чорнобиль: 1986–1987 рр. 2004; Чорнобильська катастрофа в документах, фактах та долях людей 2006; Чорнобиль. Документи Оперативної групи ЦК КПУ 2017; Чорнобильське досьє КГБ 2019).

Чималий внесок до інформаційного простору суспільства вносять краєзнавчі дослідження і відповідні публікації історичних документів. Вони присвячені різним тематичним напрямкам та періодам історії України. Йдеться, зокрема, про дослідження Середньовіччя та ранньомодерної доби (Луцька замкова книга 1560–1561 рр. 2013; 3 історії Херсонської губернії 2013; Акти Волинського воєводства кінця XV–XVI ст. 2014; Українське повсякдення ранньомодерної доби 2014; Акти Полтавського полкового суду 1668–1740 рр. 2017). Але слід наголосити, що документи, які видавалися у радянські часи (Становище трудящих Львова 1961; Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР 1980; Історія Львова в документах і мате-

⁴ Бандера Степан Андрійович (1909–1959) – український політичний діяч, революціонер, один із радикальних та чільних ідеологів, практиків і теоретиків українського націоналістичного руху ХХ ст., після розколу Організації українських націоналістів – голова Проводу ОУН-Б.

⁵ Гончар Олесь (Олександр) Терентійович (1918–1995) – український письменник, прозаїк, літературний критик, політик, громадський діяч.

⁶ Шевченко Тарас Григорович (1814–1861) – український поет, прозаїк, мислитель, живописець, гравер, етнограф, громадський діяч. Національний герой і символ України.

⁷ Блаженний священномученик Петро Вергун (1890–1957) – священник Української Греко-Католицької Церкви; 27 червня 2001 р. зачислений Папою Римським Іваном Павлом II до лику блаженних.

⁸ Шульгин Олександр Якович (1889–1960) – український політичний, громадський, культурний і науковий діяч.

⁹ Вихідним моментом Биківнянської трагедії став пункт 39 протоколу засідання президії Київської міської ради від 20 березня 1937 р., яким було надано дозвіл на відведення та відмежування землі для спецпотреб НКВС УРСР у районі 19-го та 20-го кварталів Дніпровського лісництва Дарницького лісопаркового господарства поблизу Биківні (місцевість Києва, розташована на його північно-східній околиці у Деснянському районі між Броварським проспектом і вул. Бобринецькою, а також уздовж вул. Радистів). А термін «спецпотреби» стосовно земельних ділянок означав на той час ніщо інше, як місце для поховання осіб, засуджених до найвищої міри покарання – розстрілу.

¹⁰ Куренівська трагедія – техногенна катастрофа, що сталася в Києві 13 березня 1961 р., коли потужний селевий потік із Бабиного Яру крізь прорвану дамбу затопив Куренівку (промислова зона і житловий масив міста Києва, розташовані між Подолом, Оболонню, Пріоркою і Сирцем) і призвів до численних жертв.

¹¹ Чорнобильська катастрофа – техногенна екологічно-гуманітарна катастрофа, спричинена двома тепловими вибухами і подальшим руйнуванням четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції, розташованої на території України (тоді УРСР), у ніч на 26 квітня 1986 р. Руйнування мало вибухову природу, реактор було частково зруйновано і в доквілля викинуто велику кількість радіоактивних речовин. Відбулося вивергання потужністю 300 Хіросім.

ріалах 1986), мали чітко визначене політичне забарвлення. Значний матеріал із регіональної історії для наповнення інформаційного простору дав період Другої світової війни та боротьба з інакодумством у до- та післявоєнний час (Запорізький архів 2005; «Особые папки» Сталіна і Молотова 2010; Херсонщина на початку Великої Вітчизняної війни 2011; Життя в окупації 2014; Історична пам'ять Дніпропетровщини 2013–2017).

Стосовно сучасної доби, то низка областей уже зробили свій внесок у популяризацію конкретно-історичного матеріалу (Боротьба за незалежність України у 1989–1992 рр. 2009; Полтавській області – 75 років 2013), чим збагатили формування науково обґрунтованого інформаційного простору нашого суспільства.

Таким чином, в інформаційному просторі України прослідковуються важливі зміни. Обсяг документів, що побачили світ після Другої світової війни, досить об'ємний і створив тематичні блоки з достатньо широкою хронологією. Він поділений на радянський і пострадянський періоди з чітко визначеною зміною акцентів і підходів до висвітлення історичних проблем. З початком доби незалежності України інформаційний простір наповнювався найактуальнішими питаннями вітчизняної історії, що були деформовані партійно-радянською тоталітарною системою або замовчувались.

До видання збірників документів і матеріалів активно залучалися Інститут історії України НАН України¹², центральні та обласні архіви, громадські організації, зарубіжні дослідники та установи тощо. Значний внесок у формування наукового інформаційного простору, популяризації документального історичного матеріалу зробили краєзнавчі дослідження і публікації. Вони присвячені різним темам і періодам історії України, зокрема й таким, що отримали свій розвиток саме після 1991 р. Найбільш масово такі збірники стали виходити з початку XXI ст. Історики, археографи й архівісти були залучені й успішно впоралися із завданням показу об'єктивної картини подій в історії нашого суспільства.

Разом із тим можемо констатувати, що стан національного інформаційного простору має значні резерви для підготовки різнопланових збірників документів, які б відповідали назрілим інформаційним потребам населення, темам, які активно обговорюються, у тому числі й у світі, та насичені різноманітними кліше та міфами.

Підкреслимо, що час від часу загострюються відношення з нашими сусідами (угорцями, поляками) стосовно різних питань спільної історії, однак розглядається це в медіа-просторі досить заполітизовано. Наприклад, до річниці Волинської трагедії¹³ інформаційний простір наповнюється журналістськими коментарями, де явно бракує документальної складової. Так, уряд Другої Речі Посполитої¹⁴ щодо Західної України проводив політику беззастережної полонізації, яка в історичній перспективі мала метою її національну інкорпорацію в Польщу. У цьому питанні особлива роль відводилася польським парамілітарним організаціям та союзам. Історіографія проблеми діяльності польських парамілітарних організацій на Волині як у вітчизняних, так і польських істориків майже відсутня (Синяк 2018).

Загалом вищевикладене розглядаємо як суспільний запит історикам, на який можна з гідністю відповісти лише спираючись на документи. Тут архівісти, археографи, історики мають значний резерв. До того ж, об'єктивний аналіз, визнання помилок для історичної перспективи розвитку народу важливіше, ніж пошуки винних у бідах ззовні.

---

¹² У 1990-ті рр. особливо плідно працював колектив Інституту історії України НАН України під керівництвом академіка НАН України В. А. Смолія. Співробітники інституту (серед яких – відомі в Україні та далеко за її межами вчені: П. Т. Тронько, О. П. Реєнт, В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, В. Г. Сарбей, В. Ф. Верстюк та ін.) зробили значний внесок у розвиток історичної науки.

¹³ Волинська трагедія (у польській історіографії «Волинська різанина») – обопільні етнічні чистки конфліктуючого польського та українського населення, здійснені Українською Повстанською Армією, що підпорядковувалася ОУН-Б, військовими відділами ОУН-М, та польською Армією Крайовою за участю польських батальйонів шуцманшафту (особливі підрозділи допоміжної поліції Третього Рейху), радянських партизанів та українського і польського цивільного населення у 1943 р. під час Другої світової війни на Волині.

¹⁴ Польська Республіка (Друга Річ Посполита, 1918–1939) – польська держава, створена 1918 р. Державною мовою була польська. Остаточні кордони проголошеної Польської Республіки або Другої Речі Посполитої, які визнала Ліга Націй, склалися в 1923 р.

Список джерел та літератури

- АКТИ Волинського воєводства кінця XV–XVI ст., 2014, відп. ред. Г. Боряк. НАН Укр. Ін-т історії. Київ.
- АКТИ Полтавського полкового суду 1668–1740 рр., 2017, зб. актових док. Кн. 1. Упоряд.: І. П. Чепіга, У. М. Штанденко. Київ.
- АНАТОМІЯ селянських повстань: Городнянське повстання 1931 р. під проводом Я. Рябченка, 2015, зб. док. та матер. Упор. О. Лисенко, Р. Подкур. НАН України. Ін-т історії; Чернігівська обл. держ. адм. та ін. Чернігів.
- БОРОТЬБА за незалежність України у 1989–1992 рр.: Чернігівська крайова організація Народного руху України за перебудову. До 20-річчя створення Народного Руху України за перебудову, 2009, зб. док. і матер. Упоряд.: С. В. Бутко, С. В. Соломаха. Чернігів.
- ГОЛОД 1921–1923 і українська преса в Канаді, 1995, Упорядн., ред. Р. Сербін. 2-е вид. Торонто.
- ГОЛОД 1921–1923 років в Україні, 1993, зб. док. і матеріалів. АН України. Ін-т історії; Голов. архів. упр. при КМ України. ЦДАВО України; упоряд.: О. М. Мовчан та ін.; відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ.
- ДЕПОРТОВАНИ кримські татари, болгары, вірмени, греки, німці, 1999, зб. док. Автономної Республіки Крим (1989–1999). Упоряд.: Ю. Білуха (кер.) та ін. Держ. комітет Укр. у справах нац. та міграції. Київ.
- ДОКУМЕНТ, 1998, Юридична енциклопедія: у 6 т. Ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.). Т. 2. Київ.
- ДОКУМЕНТ, 2007, Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Авт.-укл. Ю. І. Ковалів. Київ.
- ЖИТТЯ в окупації. Славути і Славутичина в 1941–1943 рр., 2014, зб. док. Упоряд. В. Г. Берковський. ЦДАЗУ; Держ. архів Хмельницької обл. та ін. Київ.
- З АРХІВІВ ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, 2001, спецвипуск: «Чорнобильська трагедія в документах та матеріалах», 1.
- З ІСТОРІЇ колективізації сільського господарства західних областей Української РСР, 1976, зб. док. і матер. Київ.
- З ІСТОРІЇ Херсонської губернії. 1803–1920 рр., 2013, зб. док. Упоряд.: В. О. Лебідь та ін. Держ. архів Херсонс. обл. та ін. Херсон.
- ЗАПОРІЗЬКИЙ АРХІВ. Народна війна. 1941–1944. Антифашистський рух Опору на території Запорізької області, 2005, зб. док. і матер. Авт.-упоряд.: В. О. Бондар та ін. Держ. архів Запорізької обл. Запоріжжя.
- ЗАПОРІЗЬКИЙ АРХІВ. Студії з історії євреїв Запорізького краю (XIX – I половина XX ст.), 2010, зб. док. і матер. Упоряд.: В. О. Бондар та ін. Держ. архів Запорізької обл.; Запорізьке міське від. тов. «Україна-Ізраїль» та ін. Запоріжжя.
- ЗБІРКА документів і матеріалів про вбивство Степана Бандери, 1989, Ред.: П. Гой та ін. Торонто; Нью-Йорк; Мюнхен; Лондон; Мельбурн.
- ЗБІРНИК уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів, 2015, Укрдержархів. УНДІАСД; уклад. О. М. Загорецька. Київ.
- ІСТОРИЧНА пам'ять Дніпропетровщини: події, факти, імена, 2013–2017, зб. статей та док. У 5 т. Дніпропетровська обл. ред. по підготовці й вид. тематичної серії книг «Реабілітовані історією». Дніпропетровськ.
- ІСТОРІЯ колективізації сільського господарства Української РСР, 1917–1937, 1962–1971, зб. док. і матеріалів: у 3 т. Київ, 1–3.
- ІСТОРІЯ Львова в документах і матеріалах, 1986, зб. док. і матер. Упорядн.: У. Я. Єдлінська та ін. АН УРСР. Ін-т суспільних наук та ін. Київ.
- ІСТОРІЯ України від найдавніших часів до сьогодення, 2008, зб. док. і матеріалів. За заг. ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес. Київ-Чернівці.
- ІСТОРІЯ України з найдавніших часів до початку XXI ст., 2017, зб. док. і матер. Упоряд.: С. В. Алексєєв, Н. Л. Стешенко. Краматорськ.
- КИЇВ у дні нацистської навали: За документами радянських спецслужб: До 60-річчя визволення України від гітлерівських загарбників, 2003, зб. док. та матер. Упоряд.: Т. В. Вронська та ін. Київ.
- КОМІТЕТИ незаможних селян України (1920–1933), 1968, зб. док. і матеріалів. За ред. І. К. Рибалки. Київ.
- КРИМ в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015), 2016, зб. док. та матер. Редкол.: В. А. Смолій (гол.) та ін. НАН України. Ін-т історії; ЦДАГО України та ін. Київ.
- КРИМСЬКІ татари: шлях до повернення: Кримськотатарський національний рух (друга половина 1940-х – початок 1990-х років) очима радянських спецслужб, 2004, зб. док. та матер. у 2 ч. Ред. кол.: В. А. Смолій (гол.) та ін. НАН України. Ін-т історії; Держ. архів СБУ та ін., 1, 2. Київ.

- КУЛЬТУРНЕ будівництво в Українській РСР. 1928 – червень 1941, 1986, зб. док. і матер. ГАУ при РМ УРСР; АН УРСР. Ін-т історії та ін.; редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (відп. ред.) та ін. Київ.
- КУЛЬТУРНЕ будівництво в Українській РСР. Червень 1941–1950, 1989, зб. док. і матер. ГАУ при РМ УРСР; АН УРСР. Ін-т історії та ін.; редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (відп. ред.) та ін. Київ.
- КУРЕНІВСЬКА трагедія 13 березня 1961 р. у Києві: причини, обставини, наслідки, 2012, док. і матеріали. НАН України, Ін-т історії, ЦДАВО України та ін.; редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ.
- ЛУЦЬКА замкова книга 1560–1561 рр., 2013, підгот. В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук; відп. ред. В. В. Німчук. НАН Укр. Ін-т укр. мови, Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. С. Грушевського та ін. Луцьк.
- ЛЬВІВСЬКА національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: переміщення і втрати фондів. Т. 1: 1939–1945, 2010, зб. док. і матер. Упоряд.: Г. Сварник (кер.) та ін.; наук. ред.: Я. Дашкевич та ін. НАН Укр., Львівська нац. наук. бібліотека України ім. В. Стефаника та ін. Львів.
- МАТЕРІАЛИ та документи Служби безпеки ОУН(б) у 1940-х рр., 2003, упоряд.: О. Є. Лисенко, І. К. Патриляк. Київ.
- НАЦІОНАЛЬНЕ примирення чи конфронтація, 1999, зб. док. НАН України, Ін-т історії України; упоряд. О. М. Веселова; відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ.
- НІМЦІ в Україні. 20–30-ті рр. XX ст., 1994, зб. док. держ. архівів України. Ін-т нац. відносин і політології НАН України та ін.; упоряд.: Л. В. Яковлева та ін. Київ.
- ОЛЕКСАНДР ШУЛЬГІН в українському державотворенні та міжнародній політиці, 2016, зб. наук. праць та док. Упоряд. В. Піскун. Ін-т укр. археогр. та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ.
- «ОСОБЫЕ ПАПКИ» Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 рр., 2010, зб. док. Упоряд. Я. Дашкевич, В. Кук. Львівське від. ІУАД ім. М. О. Грушевського НАН України; Канадський ін-т укр. студій Альбертського ун-ту та ін. Львів.
- ОТЕЦЬ Петро Вергун – апостольський візитатор у Німеччині. Документи архіву СБУ, 2016, зб. док. Упоряд. Д. В. Бурім; ред. кол.: Г. В. Папакін (гол.) та ін. НАН України. Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. С. Грушевського. Київ.
- ОУН і УПА в 1945 році, 2015, зб. док. і матер. В 2 ч. Ред. кол.: Г. В. Боряк, С. В. Кульчицький (відп. ред.) та ін. НАН України. Інститут історії України, 1, 2. Київ.
- ОХОРОНА пам'яток історії і культури в Україні (1917–1918 рр.), 2008, зб. док. і матер. Авт.-упоряд.: О. О. Нестуля та ін. Київ.
- ПАМ'ЯТЬ Биківні, 2000, док. та матеріали. НАН України. Ін-т історії та ін.; упоряд.: О. Г. Бажан та ін. Київ.
- ПАРТІЙНО-РАДЯНСЬКЕ керівництво УСРР під час голодомору 1932–1933 рр.: Вожді. Працівники. Активісти, 2013, зб. док. та матеріалів. Упоряд. В. Васильєв та ін. НАН України. Ін-т історії; Ін-т сучасної історії Нац. центру наукових досліджень Франції; ЦДАГО України та ін. Київ.
- ПОЛТАВСЬКІЙ області – 75 років, 2013, зб. док. та матеріалів. Ред. кол.: О. А. Білоусько та ін.; упоряд.: Т. П. Пустовіт (кер.) та ін.; Держ. архівна служба України; Полтавська обл. держ. адм.; Держ архів Полтавської області та ін. Полтава.
- ПОЧЕПЦОВ, Г., 2013, Інформаційний простір як ключовий для розвитку країни. Mediasapiens 03.03.2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/4687/2013-03-03-informatsiini-prostir-yak-klyuchovii-dlya-rozvitku-kraini/>
- ПРОТИСТОЯННЯ, 1999, Звернення, заяви, листи громадських організацій, політичних партій, громадян України до Комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА, 1996–1998 рр. Відп. ред. С. В. Кульчицький; упоряд. Л. Гриневич. Київ.
- СЕЛЯНСЬКИЙ рух на Україні (1850–1861 рр.), 1988, зб. док. і матеріалів Відп. ред. М. Н. Лещенко. Київ.
- СЕЛЯНСЬКИЙ рух на Україні в 40-х роках XIX ст., 1949, зб. док. Упоряд. Ф. П. Шевченко. Київ.
- СЕЛЯНСЬКИЙ рух на Україні. 1826–1849 рр., 1985, зб. док. і матеріалів. Відп. ред. М. А. Лещенко. Київ.
- СЕЛЯНСЬКИЙ рух на Україні. Середина XVIII – перша чверть XIX ст., 1978, зб. док. і матеріалів. Відп. ред. М. М. Лещенко. Київ.
- СЕЛЯНСЬКИЙ рух на Україні: 1569–1647, 1993, зб. док. і матеріалів. Упоряд. Г. В. Боряк та ін. Київ.
- СИНЯК, С., 2018, Джерела до історії діяльності польських парамілітарних організацій на Волині 1921–1939 рр. Український історичний збірник, 2.
- СІЧКАРЕНКО, Г., 2018, Документні джерела інформації. Переяслав-Хмельницький.
- СЛІДЧО-НАГЛЯДОВІ справи Тараса Шевченка. Корпус документів (1847–1859), 2018, Метаграфовані

- тексти. Упоряд.: Г. Боряк та ін., В. Смолій (відп. ред.) НАН України, Ін-т історії, Ін-т літ-ри ім. Т. Г. Шевченка та ін. Київ.
- СЛЮСАРЕВСЬКИЙ, М. М., 1999, Інформаційний простір: критика існуючих визначень і спроба побудови теорії. Вісник ХДУ. Серія «Психологія, політологія». Харків, 4–5, 337–342.
- СОЦІАЛІСТИЧНІ перетворення в західних областях Української РСР, 1939–1979, 1980, зб. док. і матеріалів. Київ.
- СОЦІАЛЬНИЙ захист громадян, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, 2001, зб. законод. та нормат. док. Харків.
- СТАНОВИЩЕ трудящих Львова, 1917–1939, 1961, док. і матеріали. Ф. Т. Коваль (ред.). Львів.
- ТАРАС ШЕВЧЕНКО і царська цензура, 2015, зб. док. Упоряд. І. Ковальов; наук. ред. О. Федорук. Київ.
- ТЕРНИСТИМ шляхом до храму: Олесь Гончар в суспільно-політичному житті України 60–80-х рр. ХХ ст., 1999, зб. док. та матер. НАН України. Ін-т історії та ін.; упоряд.: П. Т. Тронько та ін. Київ.
- ТРАГІЧНЕ минуле: документи свідчать, 2018, зб. док. у 5 т. Обл. ред. колегія по підготовці й вид. темат. серії книг «Реабілітовані історією». Дніпро.
- УКРАЇНСЬКА ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914), 2013, зб. док. і матеріалів. Відп. ред. Г. Боряк; НАН України. Ін-т історії України та ін. Київ.
- УКРАЇНСЬКЕ повсякдення ранньомодерної доби, 2014, зб. док. Вип. 1: Волинь ХVI ст. Упоряд.: В. В. Безпалько та ін. НДІУ МОН Укр.; ЦДІА Укр. та ін. Київ.
- ХЕРСОНЩИНА на початку Великої Вітчизняної війни (червень-вересень 1941 р.), 2011, добірка док. Упоряд.: І. Ю. Сінкевич, О. І. Стукалова. Держ. архів Херсонської обл. та ін. Херсон.
- ЧОРНОБИЛЬ. Документи Оперативної групи ЦК КПУ (1986–1988), 2017, упоряд.: О. В. Бажан та ін. Київ.
- ЧОРНОБИЛЬ: 1986–1987 рр., 2004, документи і спогади: Роль НАН України у подоланні наслідків катастрофи. Київ.
- ЧОРНОБИЛЬ: проблеми здоров'я населення, 1995, зб. док. і матер.: у 2 ч. Відп. ред. В. А. Смолій; упоряд.: Н. П. Барановська та ін. Київ, 1, 2.
- ЧОРНОБИЛЬСЬКА катастрофа в документах, фактах та долях людей: 1986–2006, 2006, Київ.
- ЧОРНОБИЛЬСЬКА трагедія, 1996, док. і матеріали. НАН України, Ін-т історії України, ГАУ при КМ України, ЦДАГО України; гол. упоряд. Н. П. Барановська; відп. ред. В. А. Смолій. Київ.
- ЧОРНОБИЛЬСЬКЕ досьє КГБ. Суспільні настрої. ЧАЕС у поставарійний період, 2019, зб. док. про катастрофу на ЧАЕС. Відп. ред. В. Смолій. Галуз. держ. архів СБУ; Ін-т історії Укр. НАН Укр. та ін. Київ.
- ШВЕЦОВА-ВОДКА, Г. М., 2014, Загальна теорія документа і книги. Київ.
- ШЕВЧЕНКО, М., 2018, Поняття національного інформаційного простору та його характеристики. Український інформаційний простір. 2018, 1, 103–112.
- ЮРКОВА, О. В., 2005, Історія України в документах і матеріалах. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ.
- GAMALIIA, VIRIA, DOVZHUK, IGOR, SICHKARENKO, HALYNA, 2021, Organization of Documentation in Ukraine during the Soviet Period. *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum*, Vol. 9, № 2, 79–99.
- GREGORY NEWBY, 2002, MIRE: a multidimensional information retrieval engine for structured data and text. *Proceedings. International Conference on Information Technology: Coding and Computing*.

References

- AKTY Poltavskoho polkovoho sudu 1668–1740 rr. [Acts of the Poltava Regimental Court 1668–1740. Collection. act documents Book 1], 2017, zб. aktovykh dok. Kn. 1, uporiad.: I. P. Chepiha, U. M. Shtandenko. Kyiv. [In Ukrainian].
- AKTY Volynskoho vovodstva kintsia XV–XVI st. [Acts of the Volyn Voivodeship of the end of the XV–XVI centuries], 2014, vidp. red. H. Boriak. NAN Ukr. In-t istorii. Kyiv. [In Ukrainian].
- ANATOMIIA selianskykh povstan: Horodnianske povstannia 1931 r. pid provodom Ya. Riabchenka [Anatomy of peasant uprisings: Horodnia uprising of 1931 led by Ya. Riabchenko], 2015, zб. dok. ta mater. Upor. O. Lysenko, R. Podkur. NAN Ukrainy. In-t istorii; Chernihivska obl. derzh. adm. ta in. Chernihiv. [In Ukrainian].

- BOROTBA za nezalezhnist Ukrainy u 1989–1992 rr.: Chernihivska kraiova orhanizatsiia Narodnoho rukhu Ukrainy za perebudovu. Do 20-richchia stvorennia Narodnoho Rukhu Ukrainy za perebudovu [The struggle for the independence of Ukraine in 1989–1992: Chernihiv regional organization of the People's Movement of Ukraine for Perestroika. To the 20th anniversary of the creation of the People's Movement of Ukraine for Perestroika], 2009, zb. dok. i mater. Uporiad.: S. V. Butko, S. V. Solomakha. Chernihiv. [In Ukrainian].
- CHORNOBYL. Dokumenty Operatyvnoi hrupy TsK KPU (1986–1988) [Chernobyl Documents of the Operational Group of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine (1986–1988)], 2017, uporiad.: O. V. Bazhan ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- CHORNOBYL: 1986–1987 rr. [Chernobyl: 1986–1987], 2004, dokumenty i spohady: Rol NAN Ukrainy u podolanni naslidkiv katastrofy. Kyiv. [In Ukrainian].
- CHORNOBYL: problemy zdorovia naselennia [Chernobyl: population health problems], 1995, zb. dok. i mater.: u 2 ch. Vidp. red. V. A. Smolii; uporiad.: N. P. Baranovska ta in. Kyiv, 1, 2. [In Ukrainian].
- CHORNOBYLSKA katastrofa v dokumentakh, faktakh ta doliakh liudey, 1986–2006 [Chernobyl disaster in documents, facts and destinies of people: 1986–2006], 2006, Kyiv [In Ukrainian].
- CHORNOBYLSKA trahediia [Chernobyl tragedy], 1996, dok. i materialy. NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy, HAU pry KM Ukrainy, TsDAHO Ukrainy; hol. uporiad. N. P. Baranovska; vidp. red. V. A. Smolii. Kyiv. [In Ukrainian].
- CHORNOBYLSKE dosie KGB. Suspilni nastroi. ChAES u postavariinyi period [The Chernobyl dossier of the KGB. Public sentiments. Chernobyl nuclear power plant in the post-war period], 2019, zb. dok. pro katastrofu na ChAES. Vidp. red. V. Smolii. Haluz. derzh. arkhiv SBU; In-t istorii Ukr. NAN Ukr. ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- DEPORTOVANI krymski tatary, bolhary, virmeny, hreky, nimtsi [Deported Crimean Tatars, Bulgarians, Armenians, Greeks, Germans], 1999, zb. dok. Avtonomnoi Respubliki Krym (1989–1999). Uporiad.: Yu. Bilukha (ker.) ta in. Derzh. komitet Ukr. u spravakh nats. ta mihratsii. Kyiv. [In Ukrainian].
- DOKUMENT [Document], 1998, Yurydychna entsyklopediia: u 6 t. Red. kol. Yu. S. Shemshuchenko (vidp. red.). T. 2. Kyiv. [In Ukrainian].
- DOKUMENT [Document], 2007, Literaturoznachna entsyklopediia: u 2 t. Avt.-ukl. Yu. I. Kovaliv. Kyiv. [In Ukrainian].
- GAMALIIA, VIRA, DOVZHUK, IGOR, SICHKARENKO, HALYNA, 2021, Organization of Documentation in Ukraine during the Soviet Period. Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum, 9, 2 (Autumn 2021), 79–99. [In English].
- GREGORY NEWBY, 2002, MIRE: a multidimensional information retrieval engine for structured data and text. Proceedings. International Conference on Information Technology: Coding and Computing. [In English].
- HOLOD 1921–1923 i ukrainska presa v Kanadi [The famine of 1921–1923 and the Ukrainian press in Canada], 1995, Uporiadn., red. R. Serbin. 2-e vyd. Toronto. [In Ukrainian].
- HOLOD 1921–1923 rokiv v Ukraini [Famine of 1921–1923 in Ukraine], 1993, zb. dok. i materialiv. AN Ukrainy. In-t istorii; Holov. arkhiv. upr. pry KM Ukrainy. TsDAVO Ukrainy; uporiad.: O. M. Movchan ta in.; vidp. red. S. V. Kulchytskyi. Kyiv. [In Ukrainian].
- ISTORIIA kolektyvizatsii silskoho gospodarstva Ukrainskoi RSR, 1917–1937 [History of the collectivization of agriculture of the Ukrainian SSR, 1917–1937], 1962–1971, zb. dok. i materialiv: u 3 t. Kyiv, 1–3. [In Ukrainian].
- ISTORIIA Lvova v dokumentakh i materialakh [History of Lviv in documents and materials], 1986, zb. dok. i mater. Uporiadn.: U. Ya. Yedlinska ta in. AN URSS. In-t suspilnykh nauk ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- ISTORIIA Ukrainy vid naydavnishykh chasiv do sohodennia [History of Ukraine from the earliest times to the present], 2008, zb. dok. i materialiv. Za zah. red. A. P. Kotsura, N. V. Teres. Kyiv-Chernivtsi. [In Ukrainian].
- ISTORIIA Ukrainy z naydavnishykh chasiv do pochatku XIX st. [History of Ukraine from the earliest times to the beginning of the XXI century], 2017, zb. dok. i mater. Uporiad.: S. V. Aleksiev, N. L. Steshenko. Kramatorsk. [In Ukrainian].
- ISTORYCHNA pamiat Dnipropetrovshchyny: podii, fakty, imena [Historical memory of Dnipropetrovsk region: events, facts, names], 2013–2017, zb. statey ta dok. u 5 t. Dnipropetrovska obl. red. po pidhotovtsi y vyd. tematychnoi serii knyh «Reabilitovani istoriieiu». Dnipropetrovsk. [In Ukrainian].
- KHERSONSHCHYNA na pochatku Velykoi Vitchyznianoï viiny (cherven-veresen 1941 r.) [Kherson region at the beginning of the Great Patriotic War (June–September 1941)], 2011, dobirka dok. Uporiad.: I. Yu. Sinkevych, O. I. Stukalova. Derzh. arkhiv Khersonskoi obl. ta in. Kherson. [In Ukrainian].
- KOMITETY nezamozhnykh selian Ukrainy (1920–1933) [Committees of poor peasants of Ukraine (1920–1933)], 1968, zb. dok. i materialiv. Za red. I. K. Rybalky. Kyiv. [In Ukrainian].

- KRYM v umovakh suspilno-politychnykh transformatsii (1940–2015) [Crimea in the conditions of socio-political transformations (1940–2015)], 2016, zb. dok. ta mater. Redkol.: V. A. Smolii (hol.) ta in. NAN Ukrainy. In-t istorii; TsDAHO Ukrainy ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- KRYMSKI tatory: shliakh do povernennia: Krymskotatarskyi natsionalnyi rukh (druha polovyna 1940-kh – pochatok 1990-kh rokiv) ochyma radianskykh spetssluzhb [Crimean Tatars: the way to return: the Crimean Tatar national movement (the second half of the 1940s – the beginning of the 1990s) through the eyes of the Soviet special services], 2004, zb. dok. ta mater. u 2 ch. Red. kol.: V. A. Smolii (hol.) ta in. NAN Ukrainy. In-t istorii; Derzh. arkhiv SBU ta in., 1, 2. Kyiv. [In Ukrainian].
- KULTURNE budivnytstvo v Ukrainiskii RSR. 1928 – cherven 1941 [Cultural construction in the Ukrainian SSR. 1928 – June 1941], 1986, zb. dok. i mater. HAU pry RM URSS; AN URSS. In-t istorii ta in.; redkol.: Yu. Yu. Kondufor (vidp. red.) ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- KULTURNE budivnytstvo v Ukrainiskii RSR. Cherven 1941–1950 [Cultural construction in the Ukrainian SSR. June 1941–1950], 1989, zb. dok. i mater. HAU pry RM URSS; AN URSS. In-t istorii ta in.; redkol.: Yu. Yu. Kondufor (vidp. red.) ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- KURENIVSKA trahediia 13 bereznia 1961 r. u Kyievi: prychny, obstavyny, naslidky [The Kureniv tragedy on March 13, 1961 in Kyiv: causes, circumstances, consequences], 2012, dok. i materialy. NAN Ukrainy, In-t istorii, TsDAVO Ukrainy ta in.; redkol.: V. A. Smolii (vidp. red.) ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- KYIV u dni natsystskoi navy: Za dokumentamy radianskykh spetssluzhb: Do 60-richchia vyzvolennia Ukrainy vid hitlerivskykh zaharbnykiv [Kyiv in the days of the Nazi invasion: According to the documents of the Soviet special services: To the 60th anniversary of the liberation of Ukraine from the Nazi invaders], 2003, zb. dok. ta mater. Uporiad.: T. V. Vronska ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- LUTSKA zamkova knyha 1560–1561 rr. [Lutsk castle book of 1560–1561], 2013, pidhot. V. M. Moisiienko, V. V. Polishchuk; vidp. red. V. V. Nimchuk. NAN Ukr. In-t ukr. movy, In-t ukr. arkhiv. ta dzherelozn. im. M. S. Hrushevskoho ta in. Lutsk. [In Ukrainian].
- LVIVSKA natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka: peremishchennia i vtraty fondiv. T. 1: 1939–1945 [Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk: movement and loss of funds. Volume 1: 1939–1945], 2010, zb. dok. i mater. Uporiad.: H. Svarnyk (ker.) ta in.; nauk. red.: Ya. Dashkevych ta in. NAN Ukr., Lvivska nats. nauk. biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka ta in. Lviv. [In Ukrainian].
- MATERIALY ta dokumenty Sluzhby bezpeky OUN(b) u 1940-kh rr. [Materials and documents of the Security Service of the OUN(b) in the 1940s], 2003, uporiad.: O. Ye. Lysenko, I. K. Patryliak. Kyiv. [In Ukrainian].
- NATSIONALNE prymyrennia chy konfrontatsiia [National reconciliation or confrontation], 1999, zb. dok. NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy; uporiad. O. M. Veselova; vidp. red. S. V. Kulchytskyi. Kyiv. [In Ukrainian].
- NIMTSI v Ukraini. 20–30-ti rr. XX st. [Germans in Ukraine. 20–30s of the XX century], 1994, zb. dok. derzh. arkhiv Ukrainy. In-t nats. vidnosyn i politolohii NAN Ukrainy ta in.; uporiad.: L. V. Yakovleva ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- OKHORONA pamiatok istorii i kultury v Ukraini (1917–1918 rr.) [Protection of monuments of history and culture in Ukraine (1917–1918)], 2008, zb. dok. i mater. Avt.-uporiad.: O. O. Nestulia ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- OLEKSANDR SHULHYN v ukrainskomu derzhavotvorenni ta mizhnarodnii politytsi [Oleksandr Shulgin in Ukrainian state-building and international politics], 2016, zb. nauk. prats ta dok. Uporiad. V. Piskun. In-t ukr. arkhiv. ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy. Kyiv. [In Ukrainian].
- «OSOBYE PAPKI» Stalina i Molotova pro natsionalno-vyzvolnu borotbu v Zakhidnii Ukraini u 1944–1948 rr. [«PERSONAL FOLDERS» of Stalin and Molotov about the national liberation struggle in Western Ukraine in 1944–1948], 2010, zb. dok. Uporiad. Ya. Dashkevych, V. Kuk. Lvivske vid. IUAD im. M. O. Hrushevskoho NAN Ukrainy; Kanadskii in-t ukr. studii Albertskoho un-tu ta in. Lviv. [In Ukrainian].
- OTETS Petro Verhun – apostolskyi vizytator u Nimechchyni. Dokumenty arkhivu SBU [Father Peter Vergun is an apostolic visitor in Germany. Documents of the SBU archive], 2016, zb. dok. Uporiad. D. V. Burim; red. kol.: H. V. Papakin (hol.) ta in. NAN Ukrainy. In-t ukr. arkhiv. ta dzherelozn. im. M. S. Hrushevskoho. Kyiv. [In Ukrainian].
- OUN i UPA v 1945 rotsi [OUN and UPA in 1945], 2015, zb. dok. i mater. v 2 ch. Red. kol.: H. V. Boriak, S. V. Kulchytskyi (vidp. red.) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy, 1, 2. Kyiv. [In Ukrainian].
- PAMIAT Bykivni [Memory of Bykivna], 2000, dok. ta materialy. NAN Ukrainy. In-t istorii ta in.; uporiad.: O. H. Bazhan ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- PARTIINO-RADIANSKE kerivnytstvo USRR pid chas holodomoru 1932–1933 pp.: Vozhdi. Pratsivnyky. Aktyvisty [Party-Soviet leadership of the USSR during the Holodomor 1932–1933 pp.: Leaders. Workers.

- Activists], 2013, zb. dok. ta materialiv. Uporiad. V. Vasyliiev ta in. NAN Ukrainy. In-t istorii; In-t suchasnoi istorii Nats. tsentru naukovykh doslidzhen Frantsii; TsDAHO Ukrainy ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- POCHEPTSOV, H., 2013, Informatsiinyi prostir yak kliuchovy dlia rozvytku krainy [Information space as key for the development of the country]. Mediasapiens 03.03.2013. [Online]. Available from: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/4687/2013-03-03-informatsinii-prostir-yak-klyuchovii-dlya-rozvitku-kraini> [In Ukrainian].
- POLTAVSKII oblasti – 75 rokiv [Poltava region – 75 years], 2013, zb. dok. ta materialiv. Red. kol.: O. A. Bilousko ta in.; uporiad.: T. P. Pustovit (ker.) ta in.; Derzh. arkhivna sluzhba Ukrainy; Poltavska obl. derzh. adm.; Derzh arkhiv Poltavskoi oblasti ta in. Poltava. [In Ukrainian].
- PROTYSTOIANNIA [Confrontation], 1999, Zvernennia, zaiavy, lysty hromadskykh orhanizatsii, politychnykh partii, hromadian Ukrainy do Komisii z vyychennia diialnosti OUN-UPA, 1996–1998 rr. Vidp. red. S. V. Kulchytskyi; uporiad. L. Hrynevych. Kyiv. [In Ukrainian].
- SELIANSKYI rukh na Ukraini (1850–1861 rr.) [Peasant movement in Ukraine (1850–1861)], 1988, zb. dok. i materialiv, Vidp. red. M. N. Leshchenko. Kyiv. [In Ukrainian].
- SELIANSKYI rukh na Ukraini v 40-kh rokakh XIX st. [Peasant movement in Ukraine in the 40s of the XIX century], 1949, zb. dok. Uporiad. F. P. Shevchenko. Kyiv. [In Ukrainian].
- SELIANSKYI rukh na Ukraini. 1826–1849 rr. [Peasant movement in Ukraine. 1826–1849], 1985, zb. dok. i materialiv. Vidp. red. M. A. Leshchenko. Kyiv. [In Ukrainian].
- SELIANSKYI rukh na Ukraini. Seredyna XVIII – persha chvert XIX st. [Peasant movement in Ukraine. The middle of the XVIII – the first quarter of the XIX century], 1978, zb. dok. i materialiv. Vidp. red. M. M. Leshchenko. Kyiv. [In Ukrainian].
- SELIANSKYI rukh na Ukraini: 1569–1647 [Peasant movement in Ukraine: 1569–1647], 1993, zb. dok. i materialiv. Uporiad. H. V. Boriak ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- SHEVCHENKO, M., 2018, Poniattia natsionalnoho informatsiinoho prostoru ta yoho kharakterystyky [Concept of national information space and its characteristics]. Ukrainykyi informatsiinyi prostir. 2018, 1, 103–112. [In Ukrainian].
- SHVETSOVA-VODKA, H. M., 2014, Zahalna teoriia dokumenta i knyhy [The general theory of the document and the book]. Kyiv. [In Ukrainian].
- SICHKARENKO, H., 2018, Dokumentni dzherela informatsii [Documentary sources of information]. Pereiaslav-Khmelnytskyi. [In Ukrainian].
- SLIDCHO-NAHLIADOVI spravy Tarasa Shevchenka. Korpus dokumentiv (1847–1859) [Investigative and supervisory cases of Taras Shevchenko. Corpus of documents (1847–1859)], 2018, Metahrafovani teksty. Uporiad.: H. Boriak ta in., V. Smolii (vidp. red.) NAN Ukrainy, In-t istorii, In-t lit-ry im. T. H. Shevchenka ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- SLIUSAREVSKYI, M. M., 1999, Informatsiinyi prostir: krytyka isnuichykh vyznachen i sprobha pobudovy teorii [Information space: criticism of existing definitions and an attempt to build a theory]. Visnyk KhDU. Seriiia «Psykhologhiia, politologhiia». Kharkiv, 4–5, 337–342. [In Ukrainian].
- SOTSIALISTYCHNI peretvorennia v zakhidnykh oblastiakh Ukrainskoi RSR, 1939–1979 [Socialist transformations in the western regions of the Ukrainian SSR, 1939–1979], 1980, zb. dok. i materialiv. Kyiv. [In Ukrainian].
- SOTSIALNYI zakhyst hromadian, yaki postrazhdaly vnaslidok avarii na Chornobylskii AES [Social protection of citizens who suffered as a result of the accident at the Chornobyl NPP], 2001, zb. zakonod. ta normat. dok. Kharkiv. [In Ukrainian].
- STANOVYSHCHE trudiashchykh Lvova, 1917–1939 [The position of the working people of Lviv, 1917–1939], 1961, dok. i materialy. F. T. Koval (red.). Lviv. [In Ukrainian].
- SYNIAK, S., 2018, Dzherela do istorii diialnosti polskykh paramilitarnykh orhanizatsii na Volyni 1921–1939 rr. [Sources for the history of the activities of Polish paramilitary organizations in Volyn 1921–1939]. Ukrainykyi istorychnyi zbirnyk, 2. [In Ukrainian].
- TARAS SHEVCHENKO i tsarska tsenzura [Taras Shevchenko and tsarist censorship], 2015, zb. dok. Uporiad. I. Kovalov; nauk. red. O. Fedoruk. Kyiv. [In Ukrainian].
- TERNYSTYM shliakhom do khramu: Oles Honchar v suspilno-politychnomu zhytti Ukrainy 60-80-kh rr. XX st. [The thorny path to the temple: Oles Gonchar in the social and political life of Ukraine 60–80s of the XX century], 1999, zb. dok. ta mater. NAN Ukrainy. In-t istorii ta in.; uporiad.: P. T. Tronko ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- TRAHICHNE mynule: dokumenty svidchat [Tragic past: documents testify], 2018, zb. dok. u 5 t. Obl. red. kolehiia po pidhotovtsi y vyd. temat. serii knykh «Reabilitovani istoriieiu». Dnipro. [In Ukrainian].

- UKRAINSKA identychnist i movne pytannia v Rosiiskii imperii: sprobа derzhavnoho rehuliuвання (1847–1914) [Ukrainian identity and the language issue in the Russian Empire: an attempt at state regulation (1847–1914)], 2013, zb. dok. i materialiv. Vidp. red. H. Boriak; NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- UKRAINSKE povsiakdennia rannomodernoї doby [Ukrainian everyday life of the early modern era], 2014, zb. dok. Vyp. 1: Volyn XVI st. Uporiad.: V. V. Bezpalko ta in. NDIU MON Ukr.; TsDIA Ukr. ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- YURKOVA, O. V., 2005, Istoriia Ukrainy v dokumentakh i materialakh [History of Ukraine in documents and materials]. Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 3: E-Y. Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. Kyiv. [In Ukrainian].
- Z ARKHIVIV VUCHK-HPU-NKVD-KHB [From the archives of the VUCHK-GPU-NKVD-KGB], 2001, spetsvypusk, «Chornobylska trahediia v dokumentakh ta materialakh», 1. [In Ukrainian].
- Z ISTORII Khersonskoi hubernii. 1803–1920 rr. [From the history of the Kherson province. 1803–1920], 2013, zb. dok. Uporiad.: V. O. Lebid ta in. Derzh. arkhiv Khersons. obl. ta in. Kherson. [In Ukrainian].
- Z ISTORII kolektyvizatsii silskoho hospodarstva zakhidnykh oblastey Ukrainskoi RSR [From the history of collectivization of agriculture in the western regions of the Ukrainian SSR], 1976, zb. dok. i mater. Kyiv. [In Ukrainian].
- ZAPORIZKYI ARKHIV. Narodna viina. 1941–1944. Antyfashystskiy rukh Oporu na terytorii Zaporizkoi oblasti [Zaporozhie archive. Peoples war. 1941–1944. The anti-fascist movement of Resistance in the Zaporozhie region], 2005, zb. dok. i mater. Avt.-uporiad.: V. O. Bondar ta in. Derzh. arkhiv Zaporizkoi obl. Zaporizhzhia. [In Ukrainian].
- ZAPORIZKYI ARKHIV. Studii z istorii yevreiv Zaporizkoho kraiu (XIX – I polovyna XX st.) [Zaporozhie archive. Studies on the history of the Jews of Zaporizhzhia region (XIX – first half of XX centuries)], 2010, zb. dok. i mater. Uporiad.: V. O. Bondar ta in. Derzh. arkhiv Zaporizkoyi obl.; Zaporizke miske vid. tov. «Ukraina-Izrail» ta in. Zaporizhzhia. [In Ukrainian].
- ZBIRKA dokumentiv i materialiv pro vbyvstvo Stepana Bandery [Collection of documents and materials about the murder of Stepan Bandera], 1989, red.: P. Goy ta in. Toronto; New-York; Munich; London; Melburn. [In Ukrainian].
- ZBIRNYK unifikovanykh form orhanizatsiino-rozporiadchykh dokumentiv [Collection of unified forms of organizational and administrative documents], 2015, Ukrderzharkhiv. UNDIASD; uklad. O. M. Zahoretska. Kyiv. [In Ukrainian].
- ZHYTTIA v okupatsii. Slavuta i Slavutshchyna v 1941–1943 rr. [Life under occupation. Slavuta and Slavutshchyna in 1941–1943], 2014, zb. dok. Uporiad. V. H. Berkovskiy. TsDAZU; Derzh. arkhiv Khmelnytskoi obl. ta in. Kyiv. [In Ukrainian].

Публікації документів в Україні радянської та пострадянської доби: історична ретроспектива

Мета статті – проаналізувати вплив документальних видань на формування національного інформаційного простору, у тому числі в сучасних умовах масового поширення інформаційно-комунікаційних технологій, де нерідко присутні непереверені або неправдиві дані, а це потребує наявності об'єктивних джерел інформації. Таку інформацію можуть надати саме опубліковані збірники документів та інші історичні матеріали.

Методологія дослідження ґрунтується на стратегіях порівняння, типології, принципах історизму, соціального підходу. В основу логіки викладу матеріалу покладено проблемно-історичний принцип, що дозволяє в хронологічній послідовності розкрити основні теми і напрямки опублікованих збірників документів.

Наукова новизна розвідки пов'язана з тим, що питання аналізу місця і ролі документальних видань у формуванні інформаційного простору досі не стало предметом спеціального дослідження.

Висновки. В інформаційному просторі України прослідковуються важливі зміни. Обсяг документів, що побачили світ після Другої світової війни досить об'ємний і створив тематичні блоки з достатньо широкою хронологією. Він поділений на радянський і пострадянський періоди з чітко визначеною зміною акцентів і підходів до висвітлення історичних проблем. З початком доби незалежності України інформаційний простір наповнювався найактуальнішими питаннями вітчизняної історії, що були деформовані партійно-радянською тоталітарною системою або замовчувались. Звернено увагу на вагомий внесок у формування

науково обґрунтованого інформаційного простору документальних збірників із краєзнавчої тематики, що побачили світ уже на початку XXI ст.

Ключові слова: документ, документальні видання, національний інформаційний простір, інформаційні ресурси, українське суспільство.

Igor Dovzhuk, Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of social communications, documentary science and information activities, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav.

Ігор Довжук, доктор історичних наук, професор, професор кафедри соціальних комунікацій, документознавства та інформаційної діяльності Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6941-6336>

Received: 29.12.2025

Advance Access Published: February, 2026